

ВІДГУК

на дисертацію Щур Людмили Богданівни «Народна хореографічна культура західного Поділля: трансформація та збереження танцювальної традиції», подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури)

Формування української культури та всі зусилля, що покликані висвітлювати ці процеси є надзвичайно важливі для усвідомлення національної ідентичності України як самостійної, незалежної, рівної серед європейських держав. Процес пізнання української ідентичності можна визначити різними періодами, проте зараз як, можливо, ніколи раніше важливим є усвідомлення свого національного коріння. Це здатне сформуванню підґрунтя могутньої державності, через родинні звичаї та обряди, мову, ужиткове мистецтво, народний костюм, пісню, танець тощо.

Як вже неодноразово зазначалось у дослідженнях провідних фахівців хореографічного мистецтва, народний танець у багатьох країнах світу за рішенням ЮНЕСКО зараховується до нематеріального світового надбання людства: це такі країни як Греція, Грузія, Польща та інші. Україна не може залишатись осторонь цих процесів, незважаючи на те, що в роки тоталітарних режимів чимало зразків національної танцювальної культури втрачено. Саме тому, важливим є принцип наукового підходу до питань вивчення запису та фіксації танцю як вагомого культурно-мистецького надбання країни.

І в даному контексті проаналізована дисертаційна робота є однією з таких, що «розширюють наші знання про культурний простір, надаючи йому інших ознак, ставить за мету виявити чимало артефактів, а також «технологій» їх створення в історичній ретроспективі. А відтак, помітно впливає на інформаційну базу сучасної національної культури» [с. 4].

Авторка проаналізованої дисертаційної роботи ставить мету відтворити цілісну картину побутування народної хореографічної культури Західного Поділля (XX – початку XXI ст.) в розрізі історичного розвитку, а також здійснення наукової реконструкції традиційних хореографічних жанрів означеного району.

Зазначимо найбільш помітні переваги даного дослідження, які характеризують актуальність окресленого наукового пошуку, структурованість усіх його складових – мети, завдань, наукової новизни та практичної значимості; чіткість визначення предмету і об'єкту та самої структури дослідження. Це засвідчує сформований рівень професійного науковця, властивий його авторці, що передбачає здатність самостійно проводити науковий пошук, інтерпретувати отриману інформацію та робити відповідні висновки.

У роботі ґрунтовно аналізується джерелознавча база, що висвітлює питання історіографії розвитку народної хореографічної культури Західного Поділля та його етапів як самобутнього соціокультурного та мистецького явища.

Теоретичні та методологічні прийоми дослідження, а також застосовані теоретично-емпіричні методи, що використані авторкою, дозволяють повною мірою всебічно розкрити отриману інформацію щодо динаміки розвитку

народної хореографічної культури Західного Поділля впродовж ХХ – початку ХХІ ст.

Авторка розкриває народну хореографічну культуру Західного Поділля у контексті її взаємозв'язків із суміжними жанрами народної творчості, насамперед, традиційною інструментальною музикою, танцювальними і обрядовими піснями, традиційним костюмом, атрибутикою тощо – як цілісним науковим предметом. Визначає основні фактори трансформаційних процесів, що зумовили зміни жанрово-стилістичних засад танцювальної культури Західного Поділля.

Формує, уточнює та доповнює систематизацію графічної фіксації окремих танцювальних рухів народних танців, як і танцю загалом, що з відповідністю апробовано в процесі польових експедицій. Тим самим пропонує свою методику фіксації танцю.

Важливим є факт здійснення науково-виконавської реконструкції і постановки традиційних західно-подільських танців, зібраних у матеріалах фольклорних експедицій на базі танцювального ансамблю «Веснянка» при факультеті мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, що функціонує як ансамбль-лабораторія етнохореографії Західного Поділля.

До цього ряду напрацювань слід віднести й авторський аналіз стану збереження танцювальної традиції Західного Поділля у репертуарі фольклорних і аматорських хореографічних колективів регіону. Визначення основних тенденції розвитку творчої діяльності цих колективів в контексті хореографічних постановок, що побудовані на місцевому матеріалі.

Розкриття значення проведення обласних свят та фольклорно-мистецьких фестивалів, важливість їх організації в контексті відродження національно-культурної ідентичності

Щур Л.Б. пропонує структурно-функціональну практичну модель, що втілюється ансамблем-лабораторією у дослідженні етнохореографії Західного Поділля. Окреслює важливість комплексного підходу щодо питання збереження і реконструкції танцювальної традиції та, відповідно, пропонує апробовану на власному досвіді методику реконструкції танцювальних зразків наступними етапами: 1) організаційним; 2) дослідницьким; 3) аналітичним; 4) відтворюючим; 5) демонстраційним; 6) підсумковим. Визначена сутність реконструкцій у системному підході при вирішенні ряду ключових завдань з питань відновлення традиційних танців, а саме: вивчення етнографічних особливостей району; пошук, збір, нотація, транскрипція та демонстрація танцювальних зразків широкій глядацькій аудиторії; уточнення, доповнення танцювальних рухів у роботі під час польових експедицій, що повною мірою унаочнює та конкретизує різні види роботи для учасників цього процесу, а відтак, забезпечує її мобільність та ефективність; максимальне відтворення традиційного танцю як першоджерела за допомогою рухових елементів, способу їх виконання, традиційного інструментального супроводу, місцевого одягу, атрибутики, що в кінцевому результаті стає новим культурним надбанням народної хореографічної культури досліджуваного регіону

До позитивних аспектів роботи слід віднести й уміння авторки розкрити етнографічну специфіку Західного Поділля, що «характеризується яскравим

виявом регіонального колориту і самобутності традиційного звичаєво-обрядового танцювального дійства, проте як цілісне образно-естетичне явище традиційної культури вперше стало предметом спеціального наукового дослідження».

Також визначення жанрово-стилістичних особливостей західно-подільської танцювальної культури, що проаналізовані через місцеві звичаї, обряди як однією з форм духовної культури та становить два відповідні цикли: календарно-обрядовий та родинно-побутовий.

Безперечним є визначений та доведений факт у даному дослідженні, що історико-культурні процеси другої половини ХХ ст. – першої половини ХХІ ст. зумовлені швидкими трансформаційними змінами, які вплинули на розвиток народної хореографії Західного Поділля. Дисертантка визначає важливі фактори цієї трансформації, а саме: «народно-сценічне виконавство, особливо те, яке функціонувало в рамках художньої самодіяльності; атеїстичну пропаганду на викорінення «пережитків» минулого, до яких відносилась народна обрядовість; процеси посиленої урбанізації, які руйнували звичні уклади суспільного і культурного життя регіону; швидка технічна модернізація музичного супроводу, яка виявлялася у змінності складів традиційних інструментальних капел через появу і використання чужих для традиції музичних інструментів. Структурні та функціональні фактори трансформації народної хореографічної культури показані також на різних рівнях діяльності танцювальних колективів Західного Поділля»

Відзначається і вміння дисертантки аналізувати сучасний стан збереження та розвитку українського народного танцю Західного Поділля, виокремлення характерних рис та напрямів поповнення хореографічних традицій на прикладі розгляду творчості аматорських й професійних хореографічних колективів Тернопільщини. Також відзначаються дефініції загальних тенденцій, принципів, методів та прийомів використання загальнонаціональної і регіональної лексики українського народного танцю та виокремлення фактів запозичення, впровадження інших зразків народного танцю або й його стилізації у репертуарі хореографічних колективів. Окреслено причинно-наслідкові результати формування репертуару хореографічних колективів Тернопільщини.

Як позитивне слід відзначити і вміння виявляти і узагальнювати тенденції збагачення й трансформації хореографічної лексики Західного Поділля в різних формах сучасного фольклоризму як творчої і свідомої діяльності, спрямованої на збереження фольклорної традиції

На цій підставі наукова новизна роботи не викликає сумнівів та виокремлюється Щур Л.Б. наступними положеннями: розглянуто цілісним науковим предметом народну хореографічну культуру Західного Поділля у контексті її взаємозв'язків із суміжними жанрами народної творчості, насамперед, традиційною інструментальною музикою, танцювальними і обрядовими піснями, традиційним костюмом, атрибутикою тощо; – здійснено комплексний і системний аналіз наукових праць мистецтвознавців, культурологів, істориків, присвячених народній і народно-сценічній хореографії західно-подільського регіону; введено до наукового обігу маловідомі архівні матеріали, зокрема з регіональних періодичних видань, що

помітно збагачують уявлення про розвиток народної хореографічної культури Західного Поділля; визначено основні фактори трансформаційних процесів, що зумовили зміни жанрово-стилістичних основ танцювальної культури; уточнено та доповнено систематизацію графічної фіксації народних танців і введено до наукового обігу розроблену нову методику фіксації як окремих танцювальних рухів, так і танцю загалом; на основі зібраних у фольклорних експедиціях матеріалів здійснено науково-виконавську реконструкцію і постановку традиційних західно-подільських танців на базі танцювального ансамблю «Веснянка» при факультеті мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, який функціонує як ансамбль-лабораторія етнохореографії Західного Поділля.

Дисертантка уточнює методику графічної фіксації народних танців через введення до наукового обігу розроблених схематичних позначень танцювальних рухів.

Запропоновано новий погляд на форму науково-творчої діяльності з вирішення проблеми збереження регіональної танцювальної традиції (ансамбль-лабораторія етнохореографії Західного Поділля).

Набула подальшого розвитку робота над удосконаленням науково-виконавської реконструкції і постановкою західно-подільських традиційних танців.

Важливим є зв'язок даного дослідження вже з наявними роботами щодо питань збереження етнокультурних ознак у регіональній хореографічній практиці [с. 21–22].

Проаналізувавши дисертацію Людмили Богданівни Щур, стає зрозумілим, що вона написана людиною-практиком, яка на власному досвіді знає предмет даного дослідження. Ця робота є результатом її багаторічної мистецької пошукової аналітично-фольклорної діяльності. Цей факт збільшує вагомість дослідження, де авторка визнає і розуміє весь перелік розкритих нею проблем.

Відтак, дослідження являє собою вдалий системний науково-мистецький аналіз народної хореографічної культури Західного Поділля України, хоча й не може претендувати на вичерпність його аналізу.

Серед значної кількості наукових праць, авторка наводить матеріал чималої кількості, які цитовані в науковій роботі не зовсім коректно. Наприклад: цитування Давньоруського літописного «Пониззя» (1227 р.) [с. 25], наведені дати і історичні зміни на території Західного Поділля [с. 26] потребують уточнення на джерело інформації.

Вражає своєю кількістю сформовані додатки дисертаційної роботи. В них наведено запис дванадцяти танцювальних зразків (додаток В). Проте наведено понад сотні зразків нотного матеріалу, що потребують уточнення відносно джерела їх походження: хто саме здійснював запис та розшифровку музики, а також конкретне місце походження даного музичного зразку. Можливо варто доповнити дані додатки фотографіями зразків костюму, реквізиту, прикладів ужиткового мистецтва, які б маркували цілісний культурний ареал, де були відібрані дані зразки танцювальної культури, що були досліджені в часі проведення польових експедицій авторкою і так детально описані в самому тесті дисертації.

Позитивно оцінюючи проведені дослідження і втілення його матеріалів у даній дисертації, слід акцентувати увагу на окремих недоліках, неточностях чи питаннях, які виникають у результаті детального ознайомлення з її змістом.

Зупинимося на основних проблемних питаннях:

1. Вражає кількість детально опрацьованих наукових робіт. Цікавим є розуміння дисертантки розкриття наукової думки у сучасних дослідженнях (П. Смоляк, І. Бевська, О. Бойчук, Б. Водяного, М. Євгенєва, О. Смоляка, С. Маловічко, Л. Ванюги, А. Клімашевського, Л. Булгакова-Ситник, О. Дяків, Л. Покусінська, В. Пастух, О. Покусінського, Л. Іваневич, Н. Кішук та інші дослідження). Проте потребує уточнення щодо опрацьованості наукових праць регіональних особливостей фольклору, танцювального мистецтва та культури сусідніх регіонів наприклад дослідження І. Степанюка, Н. Марусик, В. Гордєєва та інші.

2. Авторка пропонує запис танцювальних рухів у вигляді графічних позначень, що відповідно дозволить уникнути громіздкого словесного опису у відповідності із музичним супроводом та його ритмічним угрупованням [З абзац с. 54–59]. Разом з тим пропонує, ще одну систему знаків, певним чином уточнюючи запис, запропонований ще на початку ХХ ст. Р. Гарасимчуком, В. Верховинцем. Дані системи не набули свого розвитку через свою складність і багато неточностей у розшифровці записів іншими дослідниками. Проте вже існує загально прийнята європейська система запису танцю кінетографія за допомогою знаків «кінем». З аналізу списку літератури стає зрозумілим, що авторці відома дана система, та нею досліджені дані праці (позиція 163 Лисициан С. «Запись движения Кинетография»; позиція 325 Bezjak P. «Program za znakovno zapisovanje plesnih in drugih gibov»; позиція 331 Ravnikar V. «Kinetografija, ples in gibe. Zveza ljudskih tradicijskih skupin»). Чим покликано використання у даному дослідженні мало відомої системи запису танцю?

3. В тексті дослідження наводиться цілий ряд хореографічних форм і зразків танців інших народів. Наприклад «фокстрот», «Яблучко», «полька-шнелька», [с. 73], грузинський народний танець «Хорумі», молдавський народний танець «Сирба», угорський народний танець «Чардаш», хореографічна композиція «В сім'ї єдиній» [с. 127]. «Падеспанець», «Канада», [с. 146]. Яка позиція авторки щодо їх аналізу в рамках визначеного об'єкту дослідження «народна хореографічна культура Західного Поділля» та предмету дослідження «трансформація та збереження танцювальної традиції Західного Поділля»?

4. Дане дослідження відзначається великою кількістю проаналізованого і охарактеризованого репертуару хореографічних колективів Тернопільщини, що перерахований у підрозділі «2.2.1. Фольклорні та аматорські танцювальні колективи Західного Поділля». Проте із наведеного загального переліку важко виділити та виокремити танцювальні зразки, що напряду демонструють факт збережених танців в якості зразків танцювального фольклору культури Західного Поділля.

У той же час висловлені зауваження і побажання до автора дисертації не торкаються основних засад даного дослідження, є частковими і такими, що не знижують позитивної оцінки рецензованої роботи і не впливають на її вагомий місце у мистецтвознавчій науці України. Частина виділених проблем цілком можуть стати проблематикою подальшого вивчення українського народного танцю Поділля.

Тож ця робота вирішує актуальні наукові проблеми вивчення теорії та історії культури сьогодення, роль мистецтва та народної художньої творчості у формуванні національної культури, містить обґрунтовані та доказові висновки відповідну до вимог структуру.

Актуальність дослідження, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, висвітлення поставленої мети і завдань, сформульовані висновки дають підстави стверджувати, що дисертація Щур Людмил Богданівни «Народна хореографічна культура західного Поділля: трансформація та збереження танцювальної традиції», подана на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури) являє самостійне завершене дослідження, відповідає чинним вимогам порядку присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культур (мистецтвознавство). Автореферат та усі публікації за темою роботи віддзеркалюють її зміст.

Офіційний опонент:

**кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури та хореографії
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

О. А. Плахотнюк

15 04 2014